

59. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 32, спр. 2668, арк. 63.
60. Держархів Донецької обл., ф. 326, оп. 136, спр. 7, арк. 14.
61. Там само, ф. п.18, оп. 61, спр. 7, арк. 67.
62. Там само, ф. п.326, оп. 136, спр. 254-а, арк. 47.
63. ЦДАВО України, ф. р. - 2, оп. 15, спр. 1856, арк. 86.

Надійшла до редакції 19.05.2014 р.

ББК Ч 514 (4УКР) 90

ЗИМОВІ ВИДИ СПОРТУ У САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ІНВАЛІДІВ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

В.С.Смирнов

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз участі інвалідів у зимових видах спорту в умовах незалежної України. Подано аналіз кількості учасників, видів змагань, а також кількості отриманих винагород на зимових Параолімпійських і Дефолімпійських іграх. Приділено увагу розвитку зимових Спеціальних Олімпійських ігор. Зроблено висновок про те, що участь інвалідів у спортивних змаганнях є основним шляхом подолання проблем не тільки в українському суспільстві, а й в усьому світі.

Ключові слова: інваліди, зимові види спорту, Параолімпійські ігри, Дефолімпійські ігри, Спеціальні Олімпійські ігри.

У сучасному світі спортивний рух інвалідів допомагає вирішувати державі такі соціальні проблеми, як фізична реабілітація та соціальна адаптація інвалідів, підвищення їх якості життя шляхом подолання різних психологічних та суспільно-культурних перепон, підвищення відчуття соціальної значущості, розвитку мотивацій та спонукання до активності, досягненню певних результатів та самовдосконаленню. Тому вивчення історії участі українських інвалідів у зимових видах спорту має як політичну, так і наукову актуальність.

Більшість досліджень присвячені проблемам медичної та соціальної реабілітації, адаптивному фізичному вихованню, лікувальній фізичній культурі, фізичній реабілітації інвалідів та проблемам теорії і методики тренування в окремих видах інвалідного спорту. Серед них слід згадати праці Г. А. Апанасенка [1], Т. П. Вісковатової [2], В. В. Клапчука [3], В. І. Дубровського [4], Ю. А. Бріскіна [5].

Разом із тим, сьогодні у світовій науково-методичній літературі, в сучасних інформаційних мережах міститься чимало науково-методичної інформації щодо розвитку спортивного руху серед інвалідів, яка майже не використовується українськими фахівцями і не введена до науково-інформаційного обігу. Дане дослідження є однією з перших спроб вивчити та узагальнити історію участі українських інвалідів-спортсменів у зимових іграх олімпійського руху в умовах незалежності.

Вивчення та аналіз інформаційних джерел дозволяють зробити висновок про неповне висвітлення участі українських спортсменів-інвалідів у міжнародних змаганнях із зимових видів спорту та необхідності подальшого комплексного дослідження даної проблематики.

Інваспорт є невід'ємною частиною світового спортивного руху, який має

розвинену систему координації різних спортивних структур, які займаються організацією та проведенням міжнародних і національних змагань по різних видах спорту та характеру інвалідності учасників.

У період відновлення своєї незалежності Україна стала повноправним членом міжнародного олімпійського руху. Українські спортсмени-інваліди беруть участь і успішно виступають як на літніх, так і зимових Параолімпійських, Дефолімпійських і Спеціальних Олімпійських іграх.

Параолімпійський спортивний рух почався після Другої світової війни, коли нейрохірург Людвіг Гуттманн в 1948 р. організував у Великобританії змагання по стрільбі з луку для ветеранів з травмами спинного мозку. За чотири роки до руху приєдналися також і спортсмени Голландії [6].

У повоєнний період бере початок і рух з участі інвалідів у зимових видах спорту. Зокрема, починає розвиватися гірськолижний спорт, коли покалічені солдати, що повернулися з фронту, прагнули зайнятися улюбленим видом спорту. Перша спроба змагатись у зимових видах спорту була зроблена у 1948 р. в м. Бадгастейн (Австрія). Тут був вперше проведений чемпіонат Австрії з лижних перегонів (так звані три-трекові змагання з лиж), в яких взяли участь 17 спортсменів.

Параолімпійські ігри у сучасному розумінні почали проводитися з 1960 р. Першими були Ігри у Римі (Італія), на яких вперше класичний стиль всіх репрезентованих на олімпіаді видів спорту було адаптовано під потреби учасників з інвалідністю. У 1992 р. було утворено Міжнародний Параолімпійський комітет. Символом світового параолімпійського руху стали червона, синя та зелена напівсфери, які символізують ум, тіло й незламаний дух.

І зимові Параолімпійські ігри відбулися у 1976 р. в місті Орнсколддсвік (Швеція). У них взяли участь 250 спортсменів із 14 держав світу. Змагання для спортсменів з ампутованими кінцівками і порушенням зору було організовано на треку і в полі. Вперше було проведено змагання у перегонах на санях. До програми ігор було включено змагання зі слалому і гігантському слалому.

Дебютувавши у Швеції параолімпійський рух із зимових видів спорту розгортається ще ширше. Вже через чотири роки, у 1980 р., в норвезьке місто Гейло з'їхались представники 18 країн, а кількість учасників II зимових Параолімпійських ігор перевищила показник в 350 спортсменів.

Змагання з швидкісного спуску вперше відбулися на Параолімпійських іграх у м. Інсбург (Австрія), 1984 р., а супер-гігант було додано до параолімпійських видів спорту у 1994 р. в Ліллекхаммері (Норвегія).

Наприкінці 1970-х рр. для гірськолижників-параолімпійців винайшли монолижу. Таким чином, можливість займатися гірськими лижами отримали спортсмени з порушенням опорно-рухового апарату. До цього винаходу лижами займалися тільки спортсмени-параолімпійці з порушеннями зору. Змагання спортсменів з порушеннями опорно-рухового апарату на монолижі вперше увійшли до програми Параолімпіади в Нагано 1998 р. [7].

На сьогодні до зимових параолімпійських видів спорту відносяться: біатлон, лижні перегони, следж-хокей на льоду, керлінг на візках, гірські лижі, пара-сноуборд. Оскільки параолімпійці вирізняються від звичайних спортсменів своїми фізичними даними, то для заняття переліченими видами спорту їм потрібне спеціальне обладнання. Кожен вид спорту має свої особливості. У змаганнях з біатлону спортсмени з хворобами опорно-рухового апарату і ампутаціями беруть участь завдяки спеціальному кріслу на лижах, а спортсмени з вадами слуху і зору використовують гвинтівки з електронно-акустичними окулярами. Стосовно лижних перегонів, то лижники з травмами хребта, ампутаціями, церебральним паралічем, частковою втратою

зору або повною сліпотою змагаються у командному та індивідуальному заліку на відстань від 2,5 до 20 км. Використовується як вільний, так і класичний стиль їзди. У следж-хокей на льоду грають спортсмени з порушеннями функцій нижніх кінцівок, що не дозволяють стоячи кататися на ковзанах.

У керлінгу на візках учасники команд пускають камінь на лід, намагаючись влучити максимально близько до центру мішені. Виграє та команда, каміння якої знаходиться ближче до центру мішені.

Оскільки у змаганнях з гірських лиж беруть участь спортсмени з різними захворюваннями (ампутація, часткова втрата зору, повна сліпота, церебральний параліч, травми хребта), то боротьба відбувається за категоріями інвалідності. Змагання проводяться у чотирьох дисциплінах: супергігантський слалом, швидкісний спуск і слалом-гігант.

Пара-сноуборд було включено до програми олімпіади у 2014 р. У даному виді спорту беруть участь спортсмени з церебральним паралічем, враженнями хребця, порушеннями зору і ампутаціями. Змагання проводяться на швидкість, перегони сполучаються з елементами фрістайлу [8].

Важливою складовою спортивного руху інвалідів в усьому світі є Дефолімпійські ігри (англ. «Deaflympic» від deaf — глухий) — це санкціоновані Міжнародним олімпійським комітетом спортивні змагання найвищого рівня для людей, що нечують. Вперше Дефолімпійські ігри було проведено у 1924 р., у Парижі. Їх учасниками стали спортсмени із Бельгії, Чехословаччини, Франції, Великобританії, Нідерландів, Польщі, Угорщини, Італії, Латвії й Румунії.

16 серпня 1924 р. керівництво спортивних делегацій країн учасників Ігор вирішили організувати Міжнародний спортивний комітет глухих (МСКГ), основною метою якого було проголошено заснування союзу всіх спортивних федерацій глухих та розробка їх статуту задля організації і керівництва Іграми глухих. Того ж року було винесено рішення проводити Ігри кожні чотири роки.

Спочатку спортивні змагання глухих проводилися тільки з літніх видів спорту: легкої атлетики, велоспорту, футболу, стрільби й плавання. Лише за 25 років, у січні 1949 р., в Австралії були проведені I Міжнародні зимові ігри глухих, в яких взяло участь 33 спортсмена з п'яти країн світу.

У 2001 р. Міжнародний олімпійський комітет прийняв історично важливе рішення про перейменування Всесвітніх ігор глухих у Дефолімпійські ігри (Олімпійські ігри глухих) [9].

Програма змагань для спортсменів із порушенням слуху і правила їх проведення ідентичні звичайним. Особливість їх проведення полягає в тому, що дії арбітрів повинні бути видними. Для цього, наприклад, у стартових сигналах використовуються вогні. Позитивним чинником, що спрощує організацію змагань є використання спортсменами міжнародної дактилологічної системи, яка дозволяє їм без перекладачів вільно спілкуватися один з одним.

Крім Параолімпійських і Дефолімпійських Ігор у світі проводяться й Олімпійські ігри для розумово відсталих людей. «Спешиал Олімпік» – це міжнародна організація, в якій відсутні гонорари й не продаються квитки на змагання, а її фінансування здійснюється за рахунок добровільних внесків і пожертв. Заснована у 1968 р. Юніс Кеннеді Шрайвер, сестрою президента США Джона Ф. Кеннеді, Спеціальна Олімпіада стала глобальним рухом, який зараз налічує 3,5 млн атлетів у 177 країнах світу [10]. На сьогодні розвивається 26 олімпійських видів спорту. Кожні 4 роки проводяться Всесвітні Літні та Зимові Ігри Спеціальної Олімпіади. Перші Міжнародні зимові Спеціальні Олімпійські ігри пройшли в 1977 р. у м. Стімбоат-Спрінгс (США).

Спеціальна Олімпіада не є Параолімпійським рухом – це дві окремі організації, обидві визнані Міжнародним Олімпійським Комітетом (МОК). Мета Спеціальної Олімпіади – залучати якомога більше людей з вадами розумового розвитку з різним рівнем здібностей до занять спортом. Кожна країна має власну незалежну національну програму Спеціальної Олімпіади. Параолімпійський рух є спортом високих досягнень та надає можливості для занять спортом людям з різними відхиленнями, проте лише з високим рівнем здібностей [11].

З року у рік кількість учасників Спеціальної Олімпіади зростає. Так, якщо на Перших Іграх змагалися близько 1000 атлетів з 2 країн (Канади і США), то на IV Іграх (1983 р., Батон-Роудж, США) їх було понад 4000 з 51 країни, а на X літніх Іграх (1999 р.) кількість учасників зросла до 7000, а країн – до 150. Тенденція до збільшення кількості учасників спостерігається і в зимових Іграх Спеціальних Олімпіад. Про поширення руху Спеціальних Олімпіад у світі свідчить і той факт, що вони почали проводитись поза межами США. Наприклад, V зимові Ігри (1993 р.) відбулися в Зальцбурзі (Австрія), а XI літні Ігри (2003 р.) – в Ірландії. Кількість видів спорту в програмі Спеціальних Олімпіад постійно зростає. До офіційних зимових видів спорту Спеціальної Олімпіади по класифікації СОІ на даний час відносяться: гірськолижний спорт, ковзанярський спорт, лижні перегони, хокей на підлозі, фігурне катання, сноубординг, сноушуйнг [12].

Найбільшу увагу у змаганнях приділяють ігровим видам спорту, бо їх висока емоційність сприяє підвищенню якості життя розумово відсталих спортсменів і є основним із шляхів досягнення мети Спеціальних Олімпіад – нормалізації життя. У Спеціальних Олімпіадах визначено також заборонені види спорту. До заборонених видів спорту і спортивних змагань належать ті, що не відповідають прийнятим Міжнародною Організацією Спеціальних Олімпіад мінімальним нормам охорони здоров'я і безпеки. Крім міркувань про здоров'я і безпеку, існують певні причини філософського характеру для заборони того чи іншого типу змагань. Види спорту, зміст яких полягає у сутичці і одноборстві, вступають у протиріччя з основними принципами Спеціальних Олімпіад [13].

У змаганнях виявляються тільки індивідуальні можливості спортсменів, регламентуються лише особисті досягнення, а медалі окремих країн не підраховуються. Брати участь у змаганнях можуть спортсмени будь-якого віку від 8 до 80 років незалежно від фізичних можливостей. «Я прагну до перемоги. Та коли я не зможу її здобути, нехай у мене вистачить сміливості на спробу» – з такої клятви розпочинаються Спеціальні Олімпіади. У Спеціальних Олімпіадах не фіксуються спортивні рекорди, тому що основна цінність Спеціальних Олімпіад – людина, а не результат. Спортсмени з різних країн репрезентують на цих змаганнях себе як представника національної програми, а не країну. Спеціальні Олімпіади проводяться з метою реабілітації та розвитку адаптаційних можливостей спортсменів інвалідів, потрібних їм для життя. Мета змагань – дати найбільшій кількості спортсменів можливість одержати перемогу над собою та мати задоволення від участі в Іграх [14].

Змагання за Програмою рухливої активності проводяться на усіх рівнях, зокрема Спеціальні олімпійські ігри для дітей і дорослих, що страждають розумовою відсталістю (олігофренів). Кожний учасник у «Спешиал Олімпікс» має шанс перемогти, оскільки змагання проводяться у групах спортсменів з практично однаковими можливостями.

«Спешиал Олімпікс» офіційно визнана Міжнародним Олімпійським комітетом (МОК) у лютому 1988 р. на XV зимових Олімпійських іграх в Калгарі (Канада). З цього моменту «Спешиал Олімпікс» отримала офіційний дозвіл на використання назви «Олімпіада».

Першим кроком до участі українських спортсменів-інвалідів у міжнародних спортивних змаганнях стало рішення Виконавчого комітету Міжнародного спортивного комітету глухих (МСКГ) від 25 червня 1992 р., згідно з яким спортивна федерація глухих України була прийнята до складу МСКГ з правом участі у всіх міжнародних змаганнях, що проводяться під егідою даної організації.

Ідея ж виникнення зимових паралімпійських видів спорту в Україні бере свій початок з 1993 р. у час становлення системи спорту інвалідів. У 1994 р. на Параолімпійських іграх в Ліллекхаммері (Норвегія) представники Національного комітету спорту інвалідів України вперше познайомилися із зимовими видами спорту, їх специфікою, а також з міжнародною параолімпійською громадою, яка на той час вже мала досвід в цій царині.

Програма Спеціальної Олімпіади в Україні існує з 1991 р., а з 1997 р. має акредитацію Міжнародної Спеціальної Олімпіади. Довгий час Спеціальна Олімпіада України розвивалася в складі Української спортивної федерації інвалідів з вадами розумового і фізичного розвитку. У березні 2002 р. Спеціальна Олімпіада України зареєстрована в Міністерстві юстиції як всеукраїнська неприбуткова громадська організація інвалідів. Українська спортивна федерація інвалідів з вадами розумового і фізичного розвитку займається елітними спортсменами, а міжнародні змагання СО доступні для спортсменів різного рівня та віку [15].

Українські атлети з вадами розумового розвитку брали участь у міжнародних змаганнях Спеціальної Олімпіади та у кожних Всесвітніх Іграх починаючи з 1995 р. Так, у 1995 р. під час проведення літніх Всесвітніх Спеціальних Олімпійських ігор у Нью-Хейвені (США) вперше виступала самостійна команда з України. На сьогоднішній день Спеціальна Олімпіада є всеукраїнською організацією, до якої залучено більше 19 000 спортсменів у 17 регіонах. Тим не менш, ця кількість є лише невеликою частиною приблизно 1 млн людей з вадами розумового розвитку, які живуть в Україні. Більшість з них ізольована від суспільства, вони стикаються з дискримінацією і не мають доступу до більшості соціальних установ. Саме тому дуже рідко можна побачити людей з вадами розумового розвитку в більшості публічних місць України. Як наслідок, більшість таких людей не мають можливості розвинути здібності та реалізувати свій потенціал. Через спорт Спеціальна Олімпіада України дає людям з вадами розумового розвитку довгострокові можливості розвивати свої здібності, покращувати стан здоров'я та долати ті перешкоди, з якими вони стикаються в повсякденному житті.

На офіційному сайті Спеціальної Олімпіади України відзначається, що місією організації є проводити протягом всього року спортивні тренування і змагання з різних олімпійських видів спорту для дітей і дорослих з відхиленнями у розумовому розвитку, надаючи їм постійну можливість розвивати свою фізичну форму, проявляти мужність, переживати радість і ділитися досягненнями, навичками і дружніми відчуттями зі своїми сім'ями, іншими спортсменами Спеціальної Олімпіади і суспільством в цілому.

Переважно робота проводиться в організованих колективах – спеціальних школах – інтернатах, реабілітаційних центрах. Крім того, цією роботою займаються також громадські організації. Розвиваються такі види спорту як легка атлетика, футбол, лижні гонки, настільний теніс, гімнастика, волейбол, баскетбол, хокей на підлозі, бадмінтон, плавання.

Головним принципом Спеціальної Олімпіади України є те, що люди з вадами розумового розвитку є абсолютно рівними членами нашого суспільства. Вони здатні займатися спортом, отримувати від цього користь та досягати значних результатів. Спеціальна Олімпіада України складається з відданих особистостей, організацій та компаній, які поділяють та поширюють цю філософію [16].

Національний комітет спорту інвалідів України на даний момент об'єднує чотири

національні федерації спорту інвалідів: Всеукраїнську спортивну федерацію інвалідів із порушеннями опорно-рухового апарату (утворено у 1992 р.); Всеукраїнську спортивну федерацію глухих (утворено у 1992 р.); Всеукраїнську спортивну федерацію незрячих (утворено у 1992 р.); Всеукраїнську спортивну федерацію інвалідів із вадами розумового та фізичного розвитку (утворено у 1993 р.).

Початок діяльності в Україні вищезазначених спортивних організацій, безсумнівно, стало точкою відліку нового періоду в історії інваспорту України, оскільки перед українськими спортсменами було відкрито нові горизонти та можливості, змінилася свідомість та ставлення всього суспільства до спортсменів-інвалідів. Вагому роль у цьому кроці зіграв нинішній президент національного комітету спорту інвалідів України В. М. Сушкевич. Він не тільки веде колосальну організаційну роботу на державному рівні, а й сам, інвалід-візочник I групи, дворазовий чемпіон СРСР з плавання, активний учасник змагань з кульової стрільби, пауерліфтинга та гірськолижного спорту, власним прикладом надихає інвалідів на досягнення, пропагуючи життєве кредо: «Від успіхів у спорті до перемог у житті!» [17].

Дебют інвалідів України в зимових видах спорту відбувся на VII зимових Паралімпійських іграх 1998 р. в Нагано (Японія), в яких взяли участь 1 146 осіб (571 спортсмен і 575 офіційних осіб) із 32 країн світу. Протягом 10 днів розігрувалися медалі у 5 видах спорту: гірськолижному, ковзанярському, лижних перегонах, біатлоні, хокеї. Атлети з 22 країн піднялися на п'єдестал перемоги. Спортсмени Норвегії в неофіційному заліку посіли перше місце (18 золотих медалей), друге місце завоювала збірна Німеччини (14 золотих медалей), третє – США (13 золотих медалей) [18].

До української національної паралімпійської команди тоді входили Трифонова Світлана (Київська обл.), Акоюн Олена (Дніпропетровська обл.), Кулініч Тамара (Дніпропетровська обл.), Кириченко Ірина (Дніпропетровська обл.), Васютинський Олександр (Миколаївська обл.) та Лук'яненко Віталій (Сумська обл.). Ці спортсмени вирішили спробувати себе у лижних перегонах, маючи вже великий досвід у літніх паралімпійських видах спорту. Вітчизняні паралімпійці здобули 3 золоті, 2 срібляні, 4 бронзові медалі (П. Кардаш, Т. Кулініч, О. Акоюн, О. Кравчук, С. Трифонова).

Зимовий дефолімпійський дебют нашої національної збірної команди відбувся 6 – 14 березня 1999 р. на XIV зимових Всесвітніх іграх глухих, м. Давос (Швейцарія), разом із 18 іншими країнами світу (загалом 273 атлети). Спортсмени змагались у чотирьох видах спорту: гірські лижі, сноубордінг, лижні перегони та хокей. Фортуна не була на боці наших дефолімпійців, які взяли участь лише в одному виді спорту – лижних перегонах, — у здобутку команди були лише 8-і та 9-ті місця. Команду представляло лише 7 спортсменів — 3 жінки та 4 чоловіка. Однак це був тільки початок, який не зупинив українських дефолімпійців.

7 – 16 березня 2002 р. у Солт-Лейк-Сіті (США, штат Юта) відбулися VIII зимові Паралімпійські ігри, в яких взяли участь 416 спортсменів із 36 команд. На змагання вперше приїхали атлети з Китаю, Андорри, Чилі, Греції і Угорщини. Найбільш чисельною була збірна США – 57 осіб. Другою за чисельністю була збірна Японії – 37 атлетів. У командах Німеччини, Канади і Норвегії нараховувалося по 27 спортсменів. На п'єдестал пошани піднялися паралімпійці 22 країн, що завоювали медалі різного гатунку. Українська ж команда встановила зимовий паралімпійський рекорд. Було здобуто 12 винагород: 6 срібляних й 6 бронзових медалей (С. Трифонова, О. Юрковська, О. Мунц, М. Овчаренко, В. Лук'яненко), а у загальному заліку команд Україна посіла дев'яте місце. Вже тоді професійний рівень команди значно піднявся та молоді спортсмени Юрковська Олена (Київська обл.), Костюк Юрій (Волинська обл.) і Морозов Владислав (Харківська обл.) показали високі результати [19].

XV зимові Дефолімпійські ігри проходили з 26 лютого по 9 березня 2003 р. у м. Сундсвалл (Швеція). Загалом в Іграх взяли участь 253 атлети з 21 країни, змагаючись у чотирьох видах спорту — гірські лижі, сноубординг, лижні перегони та хокей. Ці ігри для українських дефолімпійців були більш успішними, ніж попередні. Команда була представлена 4 спортсменами, троє з яких стали переможцями у чоловічій естафеті, здобувши срібло [20].

IX Зимова Параолімпіада-2006 р. у Турині (Італія) відбувалася з 10 по 19 березня 2006 р. В Іграх прийняло участь 486 спортсменів із 39 країн. Вони розіграли 58 комплектів медалей в п'яти дисциплінах: гірських лижах, біатлоні, лижних перегонах, хокеї та керлінгу [21]. Українські спортсмени виступали тільки у лижних перегонах та біатлоні, проте здобули 25 медалей: 7 золотих, 9 срібних та 9 бронзових. Це перетворило виступ української збірної на справжній тріумф, оскільки наша команда посіла третє місце у світі за кількістю золотих нагород і друге – за загальною кількістю медалей.

Яскравим та хвилюючим був командний виступ українських спортсменів у естафетах серед жінок та чоловіків – дві командні почесні бронзові нагороди нашої національної збірної у цьому виді змагань за своєю цінністю можна прирівняти до медалей найвищого гатунку. Саме в Турині вперше в Параолімпіаді взяли участь: Павленко Людмила (Харківська обл.), Батенкова Юлія (Волинська обл.), Хижняк Сергій (Харківська обл.), Смирнова Тетяна (Харківська обл.).

Після завершення Ігор Олену Юрковську, що здобула 4 золотих, срібну і бронзову медалі, було запрошено до Лозани (Швейцарія), де вона отримала звання найкращої спортсменки планети (і олімпійської, і параолімпійської!). На Батьківщині Олену було відзначено особливою почесною нагородою Президента України, присвоєно звання Героя України з врученням ордена Держави.

З 1 по 10 лютого 2007 р. в м. Солт-Лейк-Сіті (США) відбулись XVI зимові Дефолімпійські ігри. Близько 370 спортсменів із 23 країн світу взяли участь у цьому форумі, змагаючись у 5-ти видах спорту — гірськолижний спорт, лижні перегони, керлінг (показові змагання), хокей, сноубординг. Національна дефолімпійська команда України, у складі якої було лише 8 спортсменів, вдало виступила на Іграх в Солт-Лейк-Сіті. В загальнокомандному заліку (за кількістю здобутих нагород) національна Дефолімпійська збірна команда України посіла почесне 5 місце, що є найкращим результатом за всю історію участі українських спортсменів з вадами слуху в зимових Дефолімпійських іграх. Сенсаційним високим результатом української збірної стало 7 медалей: 4 срібних та 3 бронзових. Яскравим був командний виступ нашої команди у естафеті серед чоловіків та командному забігу серед жінок та чоловіків — три командні почесні срібні нагороди нашої національної збірної у цьому виді змагань за своєю цінністю можна прирівняти до золота найвищого гатунку.

Чергові зимові Параолімпійські ігри, проходили з 12 по 21 березня 2010 р. у м. Ванкувер (Канада) и Уистлере (Канада). У цих змаганнях прийняло участь 650 спортсменів, що представляли 44 країни світу. Україну презентували 26 спортсменів (у тому числі 19 спортсменів параолімпійців та 7 спортсменів-лідерів), що взяли участь у трьох видах спорту з п'яти. До складу збірної команди увійшли такі відомі українські паралімпійці, як Юрковська Олена, Павленко Людмила, Трифонова Світлана, Батенкова Юлія, Костюк Юрій, Лук'яненко Віталій, Мунц Олег, Хижняк Сергій. У команді - 14 спортсменів з ураженнями опорно-рухового апарату та 5 – з ураженнями зору; а також серед спортсменів-параолімпійців – 8 жінок та 11 чоловіків. Всього було розіграно 64 комплекти медалей по 5 видам спорту. Переможцем ігор стала команда Німеччини за рахунок більшої кількості золотих нагород (13-5-6). Друге місце посіла команда Росії (12-16-10), третє – збірна Канади (10-5-4), четверте –

Словачії (6-2-3), п'яте - Україна (5-8-6), шосте – США (4-5-4). По загальній кількості нагород перше місце посіли росіяни, які здобули 38 медалей, друге – параолімпійці Німеччини, які отримали 24 медалі, а третє посіли канадці та українці, яким було вручено по 19 медалей. По підсумкам Параолімпіади в біатлоні в першу трійку увійшла команда України (3-3-4) [22].

Унікальною особливістю зимової національної параолімпійської команди України була її надзвичайно широка репрезентативність регіонів України: до складу команди, якої входили представники 10 регіонів України (Київської області та м. Києва, а також Волинської, Кіровоградської, Чернігівської, Івано-Франківської, Черкаської, Харківської, Львівської та Сумської областей). Слід також відзначити, що до змагань у лижних гонках та біатлоні спортсменів готували «Заслужені тренери України»: В.М. Казаков, В.П.Сторожок, М.В. Ворчак, а також спортсмени-лідери, які супроводжували спортсменів з вадами зору по дистанціях (В. Іванов, Б. Бабар, В. Казаков, Д. Арт'омін, С. Кучерявий); в гірськолижному спорті – тренер Н.Р. Лобас та технічно-адміністративний персонал [23].

Оперуючи даними, що представив міністр у справах сім'ї, молоді і спорту Юрій Павленко для участі в X Параолімпійських іграх української збірної було виділено з держбюджету України 614 тис. грн. В цілому, впродовж 2009 р., фінансова підтримка параолімпійського комітету з боку держави склала 2 млн 857 тис. грн. Тепер розмір стипендії Президента України спортсменам, які зайняли перше місце на Параолімпійських, Дефолімпійських іграх, і їх тренерам був збільшений з 9 до 15 тис. грн. Для спортсменів, які зайняли друге місце на Параолімпійських, Дефолімпійських іграх або перше місце на чемпіонатах світу в параолімпійських, дефолімпійських номерах програми, і їх тренерів, розмір президентської стипендії збільшений з 9 тис. грн. до 12 тис. грн. Спортсменам, які зайняли третє місце на Параолімпійських, Дефолімпійських іграх, і їх тренерам, – з 6 тис. грн до 10 тис. грн. Спортсменам, які зайняли друге місце на чемпіонатах світу в параолімпійських, дефолімпійських номерах програми, і їх тренерам, - з 6 тис. грн до 9 тис. грн. Спортсменам, які зайняли третє місце на чемпіонатах світу або перше місце на чемпіонатах Європи в параолімпійських, дефолімпійських номерах програми, і їх тренерам, – з 4 тис. грн до 7 тис. грн. [24].

Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивна федерація глухих України, національна дефолімпійська збірна команда України із зимових видів спорту та вся спортивна спільнота, що активно готувались до XVII зимових Дефолімпійських ігор за тиждень до відкриття Дефолімпіади-2011, яка мала проходити з 18 по 26 лютого у Високих Татрах, Словаччина, дізнались про скасування цих змагань. Попередньою причиною скасування Ігор була фінансова неспроможність Оргкомітету XVII зимових Дефолімпійських ігор в Словаччині, організаційна безпорадність та непрофесійна підготовка змагальної частини Дефолімпіади-2011, в тому числі – неготовність спортивних об'єктів до проведення таких змагань. Крім того, мали місце некоректне поводження з коштами, які були внесені учасниками Дефолімпійських ігор до Оргкомітету Ігор [25].

Наступні Спеціальні Всесвітні Зимові Олімпійські Ігри проводилися з 29 січня по 5 лютого 2013 р. у південнокорейському місті Пхйончхань, що розташоване на висоті 700 метрів на схилах гори Тхебексан за 180 км від столиці Сеула. У Іграх брали участь спортсмени з обмеженими розумовими можливостями з 105 країн світу (всього змагалось 3300 спортсменів) у тому числі з України. 25 січня українська делегація на чолі з президентом Спеціальної Олімпіади України, академіком НАНУ Сергієм Комісаренком прибула у Південну Корею. У складі делегації було 6 спортсменів і 2 тренери з Києва, Львівської і Сумської областей. Зимові Ігри у Пхйончхені стали

другими в яких брали участь українські спортсмени. На відміну від більшості країн світу спортсмени Спеціальної Олімпіади України не користуються державною підтримкою, вони проводять свою діяльність на громадських засадах. Саме тому українські спортсмени взяли участь лише у двох видах спорту (гірськолижний спорт і лижні перегони) з семи у яких відбулися змагання (крім названих у програмі ковзанярського спорту, фігурного катання, хокею на підлозі, сноуборду і снігоступання) [26].

Україна на зимових Параолімпійських іграх 2014 р. у Сочі (Росія), була представлена 23 спортсменами у 3 видах спорту: біатлоні, лижних перегонах та гірськолижному спорті. Це були п'ять зимові ігри, у яких брала участь українська національна збірна із зимових видів спорту. Також було 8 спортсменів-лідерів (гідів). Української команди складалася з 31 члена. Досить показовим фактом була висока репрезентативність регіонів України — до складу команди входили представники 9 областей (Київська, Волинська, Вінницька, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернігівська) та міста Київ [27].

В українській команді було 15 спортсменів із ураженнями опорно-рухового апарату, 8 – із вадами зору. Середній вік — 24 роки. Найстаршому учаснику було 37 років (Михайло Ткаченко), наймолодшій учасниці — 16 років (Катерина Павленко).

Параолімпіада в Сочі була надзвичайно цікавою для всіх учасників Ігор, адже поряд з традиційними видами спорту, які впродовж кількох останніх років стали усталеними для Параолімпіад – гірськолижний спорт, біатлон, лижні перегони, хокей на санях, керлінг. У цьому році вперше до програми Ігор було включено сноуборд.

Українська команда включала 15 спортсменів з ураженнями опорно-рухового апарату та 8 – з ураженнями зору, серед них було 8 жінок та 15 чоловіків. До складу збірної команди увійшли відомі всьому світові параолімпійки та параолімпійці: Юрковська Олена, Кононова Олександра, Павленко Людмила, Батенкова Юлія, Лук'яненко Віталій. За останній чотирьохрічний цикл українська команда ще зміцніла. До неї приєдналися молоді спортсмени, які стали переможцями багатьох етапів Кубка світу, чемпіонатів світу, і зайняли провідні місця у міжнародному рейтингу як у біатлоні, так і лижних гонках. Загалом же, у порівнянні зі складом національної збірної команди на Х Параолімпіаді в Ванкувері-2010, тільки новачки як майбутні учасники ХІ Параолімпійських ігор у Сочі наразі за кількісним складом повністю прирівнюються до складу збірної команди зразка 2010 р. (14 спортсменів). Таким чином станом на сьогоднішній день команда оновила на 61%.

У неофіційному медальному заліку українська збірна зайняла четверте місце, здобувши 5 золотих, 9 срібних і 11 бронзових медалей (всього – 25) [28]. Міжнародним параолімпійським комітетом за показниками останніх чотирьох років темпи розвитку параолімпійського руху в Україні були визнані найвищими в Європі.

Незабаром у 2015 р. відбудуться зимові ХVІІІ Дефолімпійські ігри у м. Ванкувері (Канада). Також українські спортсмени параолімпійці готуються до Спеціальних Олімпійських Ігор 2018 р., що відбудуться у місті Пхйончхен (Південна Корея) [29].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що олімпійський рух спортсменів-інвалідів на сьогодні є важливою складовою міжнародного спорту, у системі якого передбачено проведення змагань для осіб таких нозологій: з вадами зору, слуху та мови, розумового розвитку, із церебральним паралічем, з ампутованими кінцівками, з пошкодженнями хребта й спинного мозку. Для кожної з цих груп інвалідностей проводяться комплексні міжнародні ігри, світові та регіональні чемпіонати, серед яких найвагомішими є зимові Параолімпійські ігри, Міжнародні ігри Спеціальної Олімпіади, Дефолімпійські ігри. Саме їх проведення відіграє важливе місце в соціальній адаптації цієї категорії людей. За роки незалежності Україна стала активним учасником

міжнародного спортивного руху інвалідів. Незважаючи ні на які перепони, участь у спортивних змаганнях інвалідів дозволяє їм не тільки самореалізуватися, усвідомити свою значущість, але й сприяє виробленню позитивного іміджу України у світі, оскільки українські спортсмени-інваліди традиційно є високо результативними. Це підтверджується стійкою позитивною динамікою зростання кількості нагород на міжнародних спортивних змаганнях.

РЕЗЮМЕ

Публикация посвящена актуальным проблемам развития зимних видов спорта инвалидов в независимой Украине. Подчеркнута актуальность темы исследования, проанализирована историография проблемы. Всесторонний анализ научной, научно-методической литературы дает основания утверждать, что, несмотря на интенсивное развитие отечественного инвалидного спорта, и зимних его видов в том числе, данная проблематика освещена недостаточно. Вместе с тем имеющиеся в распоряжении исследователей источники, в числе которых данные интернет-изданий, официальных сайтов спортивных организаций инвалидов Украины и зарубежных стран, материалов периодической прессы, статистических данных, позволяют значительно расширить и углубить исследования, касающиеся историко-социальных, идейно-философских гуманитарных аспектов участия инвалидов в зимних видах спорта.

В статье уделяется внимание истории возникновения и развития Паралимпийских, Дефлимпийских игр, а также Специальных Олимпиад в мире и в Украине. Раскрыто значение зимних игр в системе международного спорта, в частности проанализировано предпосылки зарождения всех видов зимних соревнований, особенности проведения различных международных спортивных состязаний среди инвалидов (зимние Паралимпийские игры, Дефлимпийские игры, Специальные олимпиады). Детально освещаются организационные особенности соревнований по зимним видам спорта, а также дается анализ их спортивных программ.

Выявлено, что в мире прослеживается четкая тенденция возрастания темпов развития количественных и качественных показателей в их проведении: расширяются география проведения соревнований, увеличивается количество государств-участников, спортсменов, нозологий спортсменов-участников, количество видов спорта. Отмечается, что подобная тенденция характерна и для современной Украины, о чем свидетельствуют количественные и качественные показатели развития спорта инвалидов в нашей стране.

На основе детального анализа участия украинских спортсменов-инвалидов в зимних Паралимпийских, Дефлимпийских и Специальных Олимпийских играх делается вывод, что инваспорт в Украине, имея гораздо более скромную историю, чем в странах-лидерах движения, динамично развивается, о чем свидетельствуют высокие достижения украинских спортсменов. С активизацией демократических процессов, гуманизацией украинского общества спорт инвалидов занимает важное место в социальной адаптации данной категории населения.

Ключевые слова: инвалиды, зимние виды спорта, Паралимпийские игры, Дефлимпийские игры, Специальные Олимпийские игры.

SUMMARY

The publication is devoted to topical issues of development of winter sports for physically challenged persons in the independent Ukraine. The relevance of research topic is pointed, problems of historiography are analyzed. Comprehensive analysis of scientific, methodological literature gives grounds to assert that, despite the rapid development of sports, including winter kinds, the problem of winter sports for invalid people is not highlighted

enough. However, at the disposal of researchers sources, including data online publications, official websites of sports organizations of invalid people of Ukraine and foreign countries, the periodical press materials, statistical data can significantly broaden and deepen research on the historical and social, ideological and philosophical humanitarian aspects of participation of disabled people in winter sports. The article focuses on the history and development of the Paralympics, Deaflympics, as well as Special Olympics in the world and in Ukraine. This article highlights the significance of winter games in international sports, particularly the article analyzes prerequisite origin of all kinds of winter competitions, features of various international sports among the physically challenged people (Paralympics Winter Games, Deaflympics, Special Olympics). The organization features of winter sports competitions are highlighted in detail, the analysis of athletic programs is also given.

Revealed that in the world there is a clearly increasing trend in the temp of development of quantitative and qualitative indicators of athletic programs: expanding the geography of the competition, the number of country-participants, athletes, nosology of participating athletes, the number of sports are have trend to be increasing. It is noted that the trend of rapid development of sports for invalid people is typical for modern Ukraine and it is clear because of the increasing statistics of the quantity and quality of sports for disabled people in our country.

Based on a detailed analysis of Ukrainian participation of disabled athletes in the Winter Paralympics, Deaflympics and Special Olympics it is concluded that Invasport in Ukraine, with a much more modest history than in the leading countries of motion, dynamically evolving, as evidenced by the high achievements of Ukrainian athletes. With the intensification of democratic processes, humanization of Ukrainian society, winter sports for disabled people occupies an important place in the social adaptation of physically challenged people.

Keywords: invalids, winter sports, Paralympic Games, Deaflympic Games, Special Olympics.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ:

1. Апанасенко Г.Л. Физическое здоровье и максимальная аэробная способность индивида / Г.Л. Апанасенко, Р.Г. Науменко // Гигиена и санитария. – 1985. – №6. – С. 53–56; Апанасенко Г.Л. Медицинская валеология / Г.Л. Апанасенко, Л.А.Попова. – К.: Здоровье, 1998. – 247 с.
2. Висковатова Т. П. Умственная отсталость и паралимпийский спорт // Наука в олимпийском спорте / Т. П. Висковатова. – К.: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2002. – № 2. – С.30-35.
3. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина: підруч. для студ. вищ. навч. мед. закладів / В. В. Клапчук, Г. В. Дзяк, І. В. Муравовов [та ін.]; за ред.: В. В. Клапчука, Г. В. Дзяка. – К.: Здоров'я, 1995. – 310 с.
4. Дубровский В.И. Физическая реабилитация инвалидов и лиц с отклонениями в состоянии здоров'я / В.И. Дубровский, А.В.Дубровская. – М.: Бином, 2010. – 315 с.
5. Бріскін Ю.А. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади: Навч. посібник / Ю.А.Бріскін. – Л.: Ахіл, 2003. – 128 с.
6. Сирота В. Людвиг Гуттманн – отец Параолимпийских игр // Электронный ресурс. - Режим доступа: http://www.abrud.org/interviews/history_paralimpic.htm/, 07.02.2014.
7. Интересные факты об олимпийских и паралимпийских играх. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://ru.exrus.eu/Интересные-факты-об-олимпийских-и-паралимпийских-играх-id504745616ccc195208000eeb.>, 05.02.2014.

8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://zab-active.ru/articles/paralimpiiskie_vidy_sporta, 24.12.2013.
9. Римар О.В. Історико-соціальні аспекти розвитку параолімпійського руху в Україні/ О.В.Римар. – Автореф. дисерт. на здобуття наукового ступеня канд. наук. – Л., 2002. – С. 9.
10. Офіційний сайт Спеціальної Олімпіади України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://specialolympics.org.ua/index.php?id=1>., 25.2.2013.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukraine3000.org.ua/news/6097.html>., 01.02.2014.
12. Офіційний сайт Спеціальної Олімпіади України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://specialolympics.org.ua/index.php?id=1>., 25.02.2013.
13. Бріскін Ю.А. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади: Навч. посібник / Ю.А. Бріскін. – Л.: Ахіл, 2003. – 128 с.
14. Побудова програм Спеціальних Олімпіад. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://specialvoters.media-m.org.ua/page/460/>., 15.01.2014.
15. Бріскін Ю.А. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади: Навч. посібник / Ю. А. Бріскін . – Л.: Ахіл, 2003. – 128 с.
16. Офіційний сайт Спеціальної Олімпіади України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://specialolympics.org.ua/index.php?id=1>., 25.2.2013.
17. Сушкевич В. «Я не хочу більше однієї керуючої руки при голосуванні в Парламенті України» / В. Сушкевич. – «Без бар'єрів».– 2012. – 22 жовтня. – №20 (98). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // invavolyn.at.ua., 22.10.2013.
18. Зимние паралимпийские игры. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://fondopora.ru/paralympic/history/winters/>., 01.03.2014.
19. Зимние паралимпийские игры 2002, Солт-Лейк-Сити, США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://fondopora.ru/paralympic/history/winters/>., 08.02.2014.
20. Звитяжні хроніки спорту інвалідів в Україні. Прес-служба НКСІУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://invasport.org.ua/category/istoriya_paralimpiyskogo_sporta, 08.09.2013.
21. Зимние паралимпийские игры 2006, Турин, Италия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://fondopora.ru/paralympic/history/winters>, 21.12.2013.
22. Зимние паралимпийские игры 2010, Ванкувер, Канада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://fondopora.ru/paralympic/history/winters>, 23.12.2013.
23. Україна в зимових Параолімпійських іграх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.paralympic.org.ua/index>, 15.01.2014.
24. На X Параолімпійських іграх українська збірна вперше змагатиметься в трьох видах спорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://www.rbc.ua/ukr/top/show/na_x_paraolimpiyskih_igrah_ukrainskie_sportsmeny_vpervye_budut_sorevnovatsya_v_treh_vidah_sporta, 13.12.2013
25. Українські дефолімпійці у стані шоку: Дефлімпійські ігри-2011 скасовано! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.paralympic.org.ua/index>, 17.05.2013.
26. Офіційний сайт Спеціальної Олімпіади України. Українські лижники змагатимуться за перемогу у Всесвітніх Спеціальних олімпійських іграх в Кореї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://specialvoters.media-m.org.ua>, 10.02.2014.
27. Сушкевич В. Таким чисельним складом, як у Сочі-2014, наша параолімпійська команда виступатиме вперше [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.paralympic.org.ua/index>, 03.12.2013.
28. Офіційний сайт Національного комітету спорту інвалідів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.paralympic.org.ua/index>, 08.02.2014.

29. Интересные факты об олимпийских и паралимпийских играх. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: // <http://ru.exrus.eu/> Интересные-факты-об-олимпийских-и-паралимпийских-играх-id504745616ccc195208000eeb., 11.02.2014.

Надійшла до редакції 27.05.2014 р.

ББК 63.3(4Укр)52–2+63.3(4Укр)53–2

ФЕНОМЕН «ПРЕДСТАВНИЦТВА» У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЙ ПОРЕФОРМЕНОЇ ДОБИ

І. О. Шандра

АНОТАЦІЯ

«Представництво» є комплексним науковим поняттям, що включає юридичні, політологічні, економічні та історичні аспекти. Враховуючи міждисциплінарність цього явища, у статті проаналізовано історію становлення системи представницьких організацій буржуазії в пореформений період, виділено основні фактори, що впливали на цей процес. Особливу увагу приділено ставленню сучасників (представників влади, громадськості, самих підприємців) до представницьких корпорацій, подано їхню оцінку ролі та значення підприємницьких союзів у промисловому розвитку другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Ключові слова: представництво, підприємницькі об'єднання, представницькі організації буржуазії, галузеві союзи промисловців, пореформений період.

«Представництво» – один з механізмів реалізації інтересів торгово-промислових кл. У сучасних розвинених країнах воно проявляється через економічне лобі у різних його формах, фінансово-податкові та юридичні консультативні бюро для бізнесменів, інститути соціальної відповідальності підприємців (навчальні та медичні заклади, установи соціального захисту робітництва), органи зв'язків із громадськістю (ЗМІ, іміджеві програми). Такі методи взаємодії капіталу з владою та суспільством забезпечують позитивний інвестиційний клімат у державі, контрольованість фінансових потоків, ухвалення взаємовигідних рішень у руслі національної стратегії економічного розвитку.

На думку юристів, явище «представництва інтересів» існувало вже в середньовічній Русі [1]. Основою представництва у громадсько-правовому контексті було доручення на здійснення певних дій (повноваження), які призводили до змін у правах та обов'язках того, кого представляли [2]. Протягом століть цей соціальний феномен розвивався та видозмінювався в залежності від умов соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку. Історія знає різні форми представництва інтересів капіталу в органах державної влади. Вплив економічної еліти на прийняття державних рішень міг носити епізодичний характер, а міг набувати чітких обрисів цілої мережі представницьких організацій, що з часом ставали складовою управлінського механізму. Компетенція представницьких об'єднань варіювала від консультативних функцій до реалізації частини владних повноважень. Вперше такі союзи торговців і промисловців виникають у добу Середньовіччя у формі цехів і гільдій. Видатний німецький філософ Г. Гегель, даючи характеристику сучасних йому громадських об'єднань, називав їх «моральним корінням», «джерелом глибини та сили суспільства», які забезпечують органічний зв'язок громадськості з державою [3]. З розвитком виробничих потужностей цехова організація з її суворою регламентацією вироджується,